

Coefficients of simple correlation between different indexes of development of the knowledge economy

Index	IDI	ISI	NRI	KEI
ICT Development Index (IDI)	1			
Information Society Index (ISI)	0,926	1		
Networked Readiness Index (NRI)	0,912	0,915	1	
Knowledge Economy Index (KEI)	0,970	0,992	0,939	1

source information. Moreover, they are all focused on identifying the gap between countries and regions. However, differences in the way of generalizing partial indicators can identify those aspects of economic development that require special attention and should be included in the monitoring facilities not only in the framework of international programs, but also within individual countries and regions. ■

REFERENCES

1. Measuring Knowledge in the World's Economies. – Washington : The world Bank Institute, 2012. – 12 p.
2. Мониторинг информационного общества и общества знаний: статистические данные. – СПб. : ЮНЕСКО, 2004. – 126 с.
3. Measuring the Information Society – 2012. – Geneva : International Telecommunication Union, 2012. – 230 p.
4. Information Society Index [Electronic resource]. – Access mode : http://www.idc.com/getdoc.jsp?containerId=IDC_P7066
5. Knowledge Economy Indicators : Development of Innovative and Reliable Indicator Systems [Electronic resource]. – Access mode : <http://kei.publicstatistics.net>
6. The Networked Readiness Index Rankings [Electronic resource]. – Access mode : http://www3.weforum.org/docs/GITR/2012/GITR_OverallRankings_2012.pdf
7. The Global Information Technology Report 2012. Living in a Hyperconnected World. – Geneva : The world Economic Forum, 2012. – 441 p.
8. **Баженова В. С.** Государственное регулирование инновационно-технологического развития в современных условиях : монография / В. С. Баженова, Н. А. Пивоваров. – Улан-Удэ : Изд-во ВСГТУ, 2006. – 200 с.
9. **Макаров Л. В.** Экономика знаний: уроки для России / Л. В. Макаров // Вестник РАН. – 2003. – Т.73. – № 5. – С. 450 – 456.
10. **Чугунов А. В.** Системы индикаторов и мониторинг развития информационного общества и экономики знаний / А. В. Чугунов // Вестник международных организаций : образование, наука, новая экономика. – 2007. – № 4. – С. 5 – 15.
11. **Sasvári P.** The quantification of ICT development / P. Sasvári // International Journal of Advanced Research in Computer Science and Software Engineering. – 2012. – Vol. 2. – № 4. – P. 440 – 446.

УДК 338.124.4

КЛАСИФІКАЦІЯ КРИЗОВИХ ЯВИЩ В ЕКОНОМІЦІ ТА МІСЦЕ В НИХ ПРОМИСЛОВИХ КРИЗ

ГРИЩЕНКО О. В., ПРОНОЗА П. В.

УДК 338.124.4

Грищенко О. В., Проноза П. В. Класифікація кризових явищ в економіці та місце в них промислових криз

У статті розглядається сутність поняття «криза» та погляди науковців щодо класифікації кризових явищ в економіці. Запропоновано вдосконалену класифікацію криз за відповідними класифікаційними ознаками. Розглянуто сутність промислових криз і розроблено схему взаємозв'язку промислової кризи з іншими видами економічних криз.

Ключові слова: криза, кризові явища, промислова криза, класифікація, класифікаційна ознака.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Бібл.:** 9.

Грищенко Олександр Володимирович – аспірант, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

Проноза Павло Володимирович – кандидат економічних наук, доцент, кафедра фінансів і кредиту, Харківський національний економічний університет (пр. Леніна, 9а, Харків, 61166, Україна)

УДК 338.124.4

UDC 338.124.4

Грищенко А. В., Проноза П. В. Классификация кризисных явлений в экономике и место в них промышленных кризисов

В статье рассматривается сущность понятия «кризис» и взгляды ученых на классификацию кризисных явлений в экономике. Предложена усовершенствованная классификация кризисов по соответствующим классификационным признакам. Рассмотрена сущность промышленных кризисов и разработана схема взаимосвязи промышленного кризиса с другими видами экономических кризисов.

Ключевые слова: кризис, кризисные явления, промышленный кризис, классификация, классификационный признак.

Рис.: 1. **Табл.:** 3. **Библ.:** 9.

Грищенко Александр Владимирович – аспирант, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

Проноза Павел Владимирович – кандидат экономических наук, доцент, кафедра финансов и кредита, Харьковский национальный экономический университет (пр. Ленина, 9а, Харьков, 61166, Украина)

Grishchenko A. V., Pronoza P. V. Classification of the Crisis Phenomena in Economy and a Place in them Industrial Crises

In article the essence of the concept «crisis» and views of scientists of classification of the crisis phenomena in economy is considered. Advanced classification of crises by the corresponding classification signs is offered. The essence of industrial crises is considered. The scheme of interrelation of industrial crisis with other types of economic crises is developed.

Key words: crisis, crisis phenomena, industrial crisis, classification, classification sign.

Pic.: 1. **Tabl.:** 3. **Bibl.:** 9.

Grishchenko Aleksandr V. – Postgraduate Student, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 pov-erkh, 61022, Ukraine)

Pronoza Pavel V. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Department of Finance and Credit, Kharkiv National University of Economics (pr. Lenina, 9a, Kharkiv, 61166, Ukraine)

Кризові явища в економіці притаманні майже всім країнам світу. Дослідженням їх природи та закономірностей займалися науковці різних часів, хоча саме поняття кризи було сформульоване тільки в середині XIX ст. С. Міллем та К. Марксом. Але, не дивлячись на майже двохсотрічний розвиток економічної думки, різні аспекти кризових явищ в економіці залишаються невизначеними та продовжують досліджуватися та обговорюватися науковцями всіх країн світу.

З латинської мови «криза» – *krisis* – означає рішення, поворотний пункт, результат [35, с. 608]. У сучасному розумінні «криза» – це процеси в будь-якій сфері соціально-економічного життя, які супроводжують перехід цієї системи з одного стану в інший.

Сьогодні кризові явища розглядаються в різних сферах суспільного життя, однак науковці найширше розглядають їх в економічній сфері. Так, у роботах закордонних і вітчизняних учених зустрічаються поняття: економічна криза, фінансова криза, біржова криза, грошово-кредитна криза, промислова криза, банківська криза, політична криза, валютна криза, екологічна криза.

Велике розмаїття причин виникнення криз та їх наслідків дозволяють класифікувати їх як багатофакторні явища в економіці, що робить необхідним розробляти системні підходи щодо розробки інструментарію аналізу криз і методик їх попередження.

З точки зору М. Бунятяна, професора Тифліського політехнічного інституту, існує дві категорії криз: перша – за причинним зв'язком з організацією народного господарства, друга – за зовнішнім зв'язком з різними напрямками виробничого процесу, які, зі свого боку, поділяються на окремі складові (табл. 1).

Таблиця 1

Види кризових явищ за М. Бунятяном [1]

Класифікаційна ознака	Види криз
За причинним зв'язком з організацією народного господарства	1. Виробничі. 2. Розподілу господарських благ: 2.1. Екзогенетичні – витікають з причин, що лежать поза існуючим господарським устроєм: – кризи збуту. 2.2. Ендогенетичні – витікають з існуючого економічного устрою: – кризи перевиробництва; – спекуляції. Примітка: кризи перевиробництва та спекуляції розуміються як кризи капіталу
За зовнішнім зв'язком з різними напрямками виробничого процесу	1. Загальні економічні кризи. 2. Часткові (спеціальні) кризи: 2.1. Кризи виробництва: – аграрні; – промислові. 2.2. Кризи обороту цінностей або торговельні кризи: – товарні; – біржові. 2.3. Кризи засобів обороту: – грошові; – кредитні

Таке широке розгалуження класифікаційних ознак дозволяє розробляти системні аналітичні підходи щодо досліджень кризових явищ. Причому застосування даної класифікації створює можливості до виявлення не тільки причинно-наслідкових зв'язків криз по галузях ринку, але і по його інфраструктурних напрямках.

А. Шпітгоф підійшов до визначення видів криз дещо по-іншому – він виділив 7 видів криз [2]:

1. Спекулятивні.
2. Біржові (цінних паперів).
3. Товарно-торгові.
4. Виробництва.
5. Засновництва (грюндерства).
6. Капіталу.
7. Кредиту.

Але необхідно зазначити, що, на наш погляд, у даній класифікації перемішано види криз, що належать до різних класифікаційних ознак, що може зашкоджувати розробці якісного аналізу кризових явищ.

Цікавий підхід до формування класифікаційних ознак запропоновано В. Зомбартом. Він виділяє дві глобальні ознаки, які розкривають характер виникнення кризових явищ та їх масштаби [2]:

1. За характером:
 - 1.1. Кризи з причин особистого характеру.
 - 1.2. Кризи з причин природних явищ.
 - 1.3. Кризи з причин суспільного характеру.
2. За масштабом:
 - 2.1. Приватногосподарські кризи.
 - 2.2. Народногосподарські кризи:
 - 2.2.1. Прості кризи збуту.
 - 2.2.2. Кризи капіталу: первинні кризи капіталу; вторинні кризи капіталу; торгові кризи; кризи виробництва.

Ф. Левкоїв розділяє всі кризові явища на регулярні та нерегулярні, тобто він відрізняє їх за певним рівнем системності та закономірності виникнення [3]:

1. Регулярні кризи.
2. Нерегулярні кризи:
 - 2.1. Місцеві.
 - 2.2. Випадкові.

Однією з найпоширеніших класифікацій на сьогодні є запропонована в працях В. Аксьонова, який виділяє [4]:

1. Циклічні:
 - 1.1. Відтворення.
 - 1.2. Перевиробництва.
 - 1.3. Недовиробництва.
2. Технологічні.
3. Структурні:
 - 3.1. Формаційні та трансформаційні.
 - 3.2. Цивілізаційні.

У. Нордхауз у своїх працях пропонує розглядати всі кризові явища в розрізі їх масштабу [5]:

1. Заминка, пауза в процесі господарського зростання.
2. Слабкі падіння.
3. Типові рецесії.
4. Довготривала та глибока рецесія.
5. Депресія.

Г. Хаберлер розробив таку класифікацію криз [6]:

1. За типом циклічності:
 - 1.1. Затухаюча циклічність.
 - 1.2. Наростаюча циклічність.
 - 1.3. Нестійка рівновага.
2. За характером циклічності:
 - 2.1. Економічна циклічність.
 - 2.2. Столітня циклічність.
 - 2.3. Сезонна циклічність.
 - 2.4. Випадкова циклічність.
 - 2.5. «Довгі хвилі» (50 та більше років).

П. Трунін і М. Каменських вважають за доцільне розглядати лише три види криз [7]:

1. Банківська.
2. Валютна.
3. Фінансова.

Досить широку класифікацію запропонував вітчизняний учений В. Василенко, який зміг поєднати в своїх напрацюваннях більшість з перелічених підходів та значно розширив її своїми розробками [8]:

1. За масштабами прояву:
 - 1.1. Загальні – охоплюють соціально-економічну систему.
 - 1.2. Локальні – охоплюють частину соціально-економічної системи.
2. За проблематикою:
 - 2.1. Макрокризи – властиві досить великі обсяги і масштаби проблематики.
 - 2.2. Мікрокризи – окрема проблема чи група проблем.
3. За структурою відносин у соціально-економічній системі та диференціацією проблематики її розвитку:
 - 3.1. Економічні:
 - виробничі;
 - збуту;

- взаємовідносин;
 - неплатежів;
 - фінансові.
- 3.2. Соціальні:
 - політичні.
 - 3.3. Організаційні:
 - поділу та інтеграції діяльності;
 - регламентації діяльності окремих підрозділів;
 - організаційних відносин.
 - 3.4. Психологічні:
 - психологічного стану людини;
 - соціально-психологічного клімату суспільства.
 - 3.5. Технологічні:
 - нових технологічних ідей;
 - кризи технологічної несумісності виробів чи криза відторгнення нових технологічних рішень.
 4. За безпосередніми причинами виникнення:
 - 4.1. Природні.
 - 4.2. Суспільні.
 - 4.3. Екологічні.
 5. За закономірністю:
 - 5.1. Передбачувані.
 - 5.2. Несподівані.
 6. За легкістю виявлення:
 - 6.1. Явні.
 - 6.2. Латентні (приховані).
 7. За ступенем впливу:
 - 7.1. Глибокі.
 - 7.2. Легкі.
 8. За тривалістю:
 - 8.1. Затяжні.
 - 8.2. Короткочасні.

Досить систематично підійшов до класифікації криз О. Барановський, який об'єднав максимально широкий спектр усіх можливих криз сучасності (табл. 2).

Таблиця 2

Класифікація криз за О. Барановським [7]

Класифікаційна ознака	Різновиди
1	2
Ступінь поширення	Глобальні, міжнародні, світові, регіональні, національні, місцеві, галузеві
Країни	У розвинутих країнах; країнах, що розвиваються; у країнах із перехідною економікою
Сценарій	Імпортовані; викликані спекулятивними атаками; зумовлені перегрівом одного із сегментів внутрішнього фінансового ринку (надмірною концентрацією ринкового, кредитного, процентного ризиків), ефектом «доміно»; спричинені падінням експортних цін; обумовлені політичним ризиком
Сегментація	Грошові, банківські, кредитні, валютні, фондові (біржові), ліквідності, бюджетні, платіжні, інфляційні, інвестиційні, боргові, кризи довіри
Тривалість	Коротко-, середньо- і довгострокові
Перебіг	Швидкоплинні, затяжні
Інтенсивність впливу	Уповільнені, інтенсивні, реактивні
Повторюваність	Разові, перманентні
Кумулятивність	Одиночні, подвійні (наприклад, одночасно глобальна криза ліквідності та іпотечна криза)
Зумовленість	Мікроекономічні (зумовлені вадами ведення бізнесу на тих чи інших фінансових ринках), макроекономічні (зумовлені загальним погіршенням бізнес-середовища); екзогенетичні, або екзогенні (зміна цінностей зумовлюється обставинами, що лежать поза діяльністю господарського організму, що є об'єктом кризи); ендогенетичні, або ендогенні (зміна цінностей органічно випливає з існуючого економічного ладу)

1	2
Ступінь охоплення фінансових інститутів	Локальні, системні
Стан	Наявні, потенційні; очікувані, неочікувані; передбачувані (закономірні), непередбачувані (випадкові); неминучі
Форма прояву	Внутрішні, зовнішні
Одночасність походження	Одиничні, «кризи-близнюки»
Первинність	Первинні, чергові (повторювані)
Реальність	Дійсні, уявні
Можливість виявлення	Явні, латентні
Характер	Циклічні, структурні, модифіковані, комбіновані, перехідні
Етапи	Кризи, що зароджуються; кризи, що насуваються; кризи, що розвиваються; згасаючі
Імовірність	Малоймовірні, високоімовірні
Можливість діагностування й прогнозування	Діагностовані, недіагностовані; прогнозовані, непрогнозовані
Масштаб	Легка, глибока, фінансова катастрофа
Ступінь розвитку	Гострі, глибокі
Переборність	Переборні (з допомогою внутрішніх сил, із допомогою зовнішніх сил), непереборні
Наслідки	Руйнівні, такі, що гальмують розвиток
Ідентичність	Унікальні, аналогові
Універсальність	Спеціалізовані (криза ринку цінних паперів, валютна криза, банківська криза, криза державного кредиту), універсальні
Стадія	Минулі (попередні), сучасні (поточні), наступні (майбутні)
Можливість трансформації	Трансформаційні, нетрансформаційні

Погоджуючись з повнотою даної класифікації, на наш погляд, доцільно було б дати більш чітке розгалуження криз за ознакою «ступінь поширення». Адаже такі кризи, як міжнародні, світові, глобальні, мають дещо синонімічний характер.

В ознаку «сегментація» вписано кризи, які мають зовсім різний характер. Наприклад, банківські та біржові кризи – інституційні кризи, а грошові, кредитні та інші – це кризи інфраструктури фінансового ринку. Їх доцільно

було б розбити на дві окремі групи. Такі ознаки, як «тривалість» і «перебіг» мають також синонімічний характер та можуть відволікти від основного завдання.

На підставі проведеного аналізу, було розроблено власне бачення класифікації криз. Зазначимо, що в основу її було покладено класифікацію, запропоновану О. Барановським, з урахуванням певних модернізацій і доповнень (табл. 3).

Таблиця 3

Класифікація кризових явищ в економіці

Класифікаційна ознака	Різновиди
1	2
За ступенем поширення	Світові; регіональні; національні
За типом розвитку країн	У розвинутих країнах; країнах, що розвиваються; країнах із перехідною економікою
За сектором	Реальний сектор; фінансовий сектор економіки
За інфраструктурою фінансового сектора	Грошові; кредитні; валютні; платіжні; інфляційні; боргові
За інституціями фінансового сектора	Банківські; біржові; бюджетні
За сферою реального сектору	Промислові; у сфері послуг
За тривалістю	Короткострокові; середньострокові; довгострокові
За рівнем впливу	Помірні; глибокі; катастрофічні
За рівнем системності	В одній галузі реального чи фінансового сектора; у декількох галузях реального чи(та) фінансового сектора; повне охоплення реального чи фінансового сектора; повне охоплення реального та фінансово секторів
За формою прояву	Внутрішні; зовнішні

1	2
Можливість виявлення	Явні; латентні
За характером	Циклічні; структурні; перехідні
За етапом життєвого циклу	Початкова фаза, активна фаза, кінцева фаза
За масштабом	Локальні, системні

У рамках даного дослідження був проведений аналіз місця промислових криз в економічних кризових явищах.

Промислова криза – це вид локальної кризи, виникнення якої зумовлене як об'єктивними, так і суб'єктивними причинами, що ведуть до зниження рівня використання потужностей, невиконанню зобов'язань перед клієнтами, нездатності випускати конкурентоздатну продукцію, зупинці виробництва тощо [9].

Це визначення пояснює промислову кризу з боку організаційно-правових симптомів стагнації економіки. Але важливим фактором кризового прояву, який також має бути зазначеним, є падіння попиту на продукцію галузі.

Промислова криза, на дослідження якої зроблено акцент у даній роботі, є локальною кризою. Аналізуючи світову системну кризу 2008 р., з'ясовано, що промислова криза виступила лише окремим її елементом. У межах національного економічного спаду промислова криза характеризується також як глибока та довгострокова.

На рис. 1 наведено взаємозв'язок промислової кризи з іншими видами кризових явищ в економіці.

Наведену класифікацію видів кризових явищ в економіці та схему взаємозв'язку промислової кризи з іншими видами криз може бути покладено в основу проведення різного роду досліджень щодо природи їх виникнення, наслідків і шляхів подолання та попередження. ■

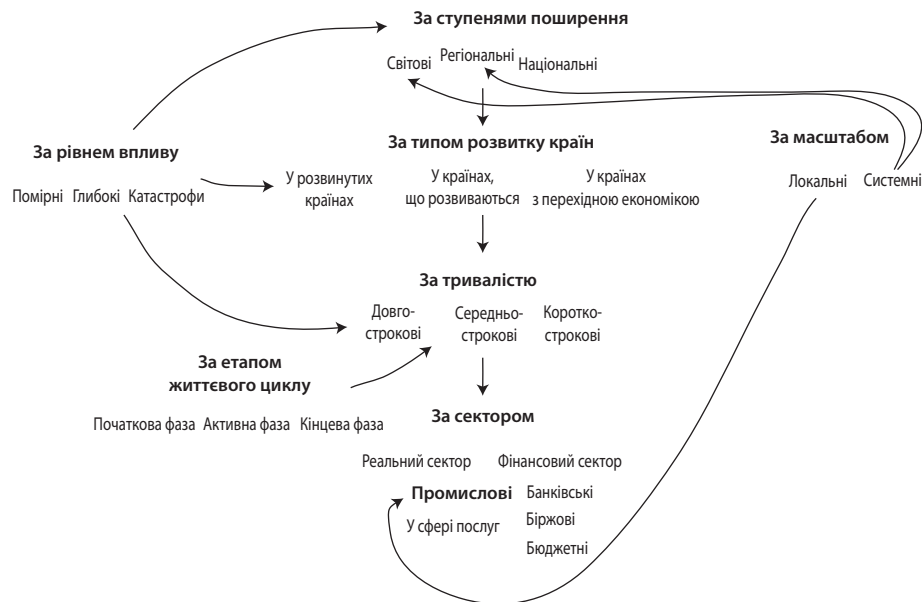

Рис. 1. Взаємозв'язок промислової кризи з іншими кризами

ЛІТЕРАТУРА

1. Бунятян М. А. Экономические кризисы. Опыт морфологии и теории периодических экономических кризисов и теории конъюнктуры / М. А. Бунятян. – М., 1915. – 303 с.
2. Момберт П. Введение в изучение конъюнктуры и кризисов / П. Момберт ; пер. с немецк. и предисл. И. Рубина. – М. : Госиздат. – 216 с.
3. Левкоев Ф. С. Промышленно-торговые кризисы / Ф. С. Левкоев. – С-Пб. : Изд. журн. «Комерческий деятель», 1911. – 35 с.
4. Мировой финансовый кризис и экономическая безопасность России: анализ, проблемы и перспективы / [В. С. Аксенов и др.] – Москва : Экономика, 2010. – 205 с.

5. Финансовый Кризис в России и в мире / Под ред. Е. Т. Гайдара. – М. Проспект, 2009. – 256 с.

6. Хаберлер Г. Процветание и депрессия: Теоретический анализ циклических колебаний / Готфрид Хаберлер ; пер. с англ. О. Г. Клесмент, И. М. Осадчей, Р. Х. Хафизовой. – [Вып. 3]. – Челябинск : Социум, 2008. – 412 с. (Сер.: Бум, крах и будущее).

7. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – 2009. – № 5. – С. 3 – 20.

8. Василенко В. О. Антикризове управління підприємством: навч. посібник / В. О. Василенко. – [2-ге вид], виправл. і доп. – Київ : Центр навчальної літератури, 2005. – 504 с.

9. Антикризовий менеджмент [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.gendocs.ru/v4650/?download=8